

י-ה א-לֵי: חַזְרָה לְאָרֶץ, חַזְרָה לְמִקְדָּשׁ, חַזְרָה לְמִקְוָם

Shavuot 5783 -- Jesse Hefter -- Maimonides Kehillah, Brookline, MA

Origins

- **Piyut**
  - Earliest liturgical poems (other than from Tanach)
  - Etymology: from Greek (*poietes*) = poet
  - Over 35,000 exist starting in the 3rd century to current
  - “Unfortunately, even these remaining piyyutim may be difficult for us to appreciate today, as they require a thorough knowledge of Hebrew, rabbinic interpretations, and biblical allusions.” (Reuven Hammer, myjewishlearning.com)

Purpose

Origins of Kah Keli in the Siddur

- Earliest mention by R. Yitzchak Tyrnau (Austria/Hungary)
  - Late 14th Cent, active in 15th century
  - Author of **Sefer HaMinhagim**
    - Why was this Sefer written? The effect of the Black Death in Europe circa 1350 caused a significant loss in population and they needed a compendium for guidance in Jewish practice.
    - **Sefer HaMinhagim** was superceded by **Minhagei Maharil** by R. Yaakov ben Moshe Levi Loelin, 16th cent.
- The Kah Keli piyyut was first printed in the Siddur of the Shlah (Amsterdam, 5477 (1717)); His payrush is called “Shaar HaShamayim” (Volume 2)
  - Shlah was born in 1565 in Prague, 1614 in Frankfurt, 1621 to Jerusalem and Tzfat and died in 1630 in Tiberias

בשלש רגליים קודם אשדי אומרים זה

יְהָ אֱלֹהִים גָּאֵל אֲתִיכְבָּה לְקָרְאָתֶךָ : הַיָּה
וַיְהִי . הַיְהִוָּה . כָּל אַדְמָתֶךָ :
וַתָּזַרְתָּה . וַלְעַזְלָה . וַלְמַנְחָה . וַלְחַטָּאת .
וַלְאַשְׁם . וַלְשָׁלְמִים . וַלְמַלְוָאִים כָּל
קָרְבָּנִיךְ : זָכָר נְלָאָה . אֲשֶׁר נְשָׁאָה
וְהַשִּׁבָּה לְאַדְמָתֶיךָ : סְלָה אַהֲלָלָה בְּאָשָׁר
יָשַׁבְתָּה : דָק עַל דָק . עַד אֵין נְכָלָה .
וַתָּתְבֹּנֵת אֵין חֲקָר : הַאֲלֹנוֹרָא . בְּאַתָּה
סְקִירָא . בֵין טּוּבָל רַעֲבִיכָר : וַתָּזַרְתָּ
וַלְעַזְלָה : זָכָר נְלָאָה אֲדוֹן צְבָאות .
בְּרוֹכָפָלָאות . חַפְרֶבֶל אֲהָלוֹ . בְּנַתְיָבָת
לְבָב . לְבַלְבַּב הַצּוֹר תָּמִים פָּעָלוֹ : וַתָּזַרְתָּ
וַלְעַזְלָה : זָכָר נְלָאָה זָכוֹר

פירוש נאה על הידור: מיופה בכל מני יופי והידור:
אשר אין והידר והיבר איש אלהו בוצ'א קרי'א כרא דארעא דישראל היכם
השלם בכל הפהות והכבות נלי'ות וכחותות, הניאן הנחל הheid היכר'וסט
אשר'שפעת יפעת אוד הורתו זוחח בכל הפהות כקאה אל הקאה כבוד
טהודר ישעה קודגאון ביהוד אברם הלו' ציל כיפעתה הורווין
בכל הפהבר ספר הקרוש שני להחותה הברית: הסpun וטפן
כטח'ו בארא'א קרי'א: ונטח'ו כנוי מרטים
תחת כוותא רעה'יקא קרי'א: בראשית
השנה ועד אחרית השנה בכנהנא אשכט'ולין
ר'י'ין למא' פה'ם גאנדרה

באמשטרדם

ברטלים ולבית אהרון ר' אלפס אנטוינט ורבו :

Structure of the piyyut

י-ה א-לי וגואלֵי אֲתִיצָבָה לְקָרְאָתְךָ
הִיה וַיְהִי הִיה וַהֲוָה
כָל גּוֹי אֲדָמָתְךָ

דָק אֶל דָק עַד אֵין נְבָדָק
וְלִתְבּוֹנָתוֹ אֵין חִקָר
הָאֵל נֹרָא בְאַחֲת סְקִירָה
בֵין טֻב לְרֻע יְבָקָר

אֲדוֹן צְבָאות בְרֹוב פְלֹאות
חִבָר כָל אֲהָלו
בְנִתְיבּוֹת לְבָב לְבָב
הַצּוֹר תְמִים פְעָלו

Common to all 3 stanzas

וְתָודה וְלַעֲולָה וְלִמְנָחָה וְלִחְטָאת
וְלְאַשְׁם וְלִשְׁלָמִים וְלִמְילָאָם
כָל קָרְבָּנָךְ
זָכָר נְלָאָה אֲשֶׁר נְשָׁאָה וְהַשִּׁיבָה לְאֲדָמָתְךָ
סְלָה אֲהַלְלָךְ בְ"אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ"

Subject of the Piyut – Musaf “launch”

- Focus on korbanot (also the focus of Musaf)
- HaShem remembering His people
- Return us to His Land (v'karev p'zuraynu)
- Etyatzva liqratecha
  - We are standing for the Amidah before You

Stanza 1 - Analysis

- YH, My Lord, and the One who redeems me (from all travails)
  - It's about Geulah
    - Shirat HaYam (Shmot)
      - Aw-zee v-zimrat **kah...zeh keli v'anveyhu**
    - Future (Yeshayahu 12)
      - Hineh **kel** yeshuati... Aw-zee v-zimrat **kah**
  - Transitions
    - The 1st part of Mizmor Min HaMaytzar (Tehillim 118) all with **Kah**
    - The 2nd part of the Mizmor all with **Kel**
  - In fact, we start Hallel with **Kah** and end it with **Kel**
- I will stand upright
  - I will recite the Amidah
    - Machar anochi nitzav (Moshe)
    - Ani Halsha Hanitzevet (Chana in Shmuel Aleph-26)
- before You
  - What does it mean to be “before G-d”?
  - Amos 4:12 – **Hikon liqras elokecha yisrael**

יְהָ אֱלֹהִי וָגוֹאֵל אֲתִיצְבָּה לְקָרְאָתֶךָ
הִיא וַיְהִיא הִיא וְהִיא
כָּל גּוֹי אֲדָמָתֶךָ

Stanza 1 - Analysis

כשמשה רבניו שאל: "וַיֹּאמְרוּ לְיִהְוּ מָה שְׁמָךְ, מָה אָמַר עַלְيָהֶם",
והיתה התשובה: 'אֲקִי' ק אֲשֶׁר אֲקִי' ק'. פירש רש"י שם:
"אֲהֵי עִם בָּצָרָה זוּ, אֲשֶׁר אֲהֵי עִם בְּשָׁעָבָד שָׁאֵר מְלָכִות".

- At the sneh, HaShem tells Moshe that “Ehyeh asher Ehyeh”
  - Rashi – I will be with you in this Tzarah and during future tzarot
  - HaShem goes into Galut with the Jewish People
- You who were here before the creation of the universe
  - You who will be here for all Time
  - You who is here Now (using all 4 letters of Shem HaShem)
- HaShem – Woe is us – other nations have taken over our Land
וּמִפְנֵי חֶטְאֵינוּ גָּלַינוּ מִאָרְצֵנו. וַיַּתְּרַחֵקְנוּ מִעַל אֶדְמֹתֵנוּ.
- Kol Goy is a unique phrase
  - Appears only once in Tanach
  - Tehillim 147 – לֹא עָשָׂה בְּנָוֹן לְכָל-גָּוי וּמְשֻׁפְטִים בְּלִזְעָם הַלְלוּיָה:
  - We praise HaShem there on binyan HaMiqdash in the future, on kibbutz galiyot
  - The earliest printed version omits the “goy” (censored out)

וַיַּתְּרַחֵקְנוּ מִעַל אֶדְמֹתֵנוּ אֲשֶׁר נִתְּמַתִּי לָהֶם וְאֲתִ-הָבִית הַזֹּה אֲשֶׁר
הַקְּרַשְׂתִּי לְשָׁמֵי אֱשָׁלֵיךְ מִעַל פָּנָיו וְאֲתַנְנוּ לִמְשָׁל וְלִשְׁנִינָה
בְּכָל-הָעָמִים:

יְהָ א-לִי וְגֹוָאֵל אֲתִיצְבָּה לְקָרָאתָךְ
הִיה וַיְהִי הִיה וְהִוָּה
כָּל גּוֹי אֲדָמָתָךְ

Stanza 1 - Interesting elements

- 1. Why the double use of “Kah and Keli” as the first words of the Piyut?**
  - 1. Kah as the first two letters of YHVH**
  - 2. The pair of references could allude to the start of standard brachos (YHVH Eloheinu)**
- 2. Why the use of “Goali”? (Does not appear in Musaf)**

התואר 'גואלי' משמע גם לעתיד - עי' רשב"ם פסחים קיז: ד"ה דעתותא.
- 3. Related reference to Adom Olam (v'hu haya...) piyyut in past, present, and future of the Divine – what does this represent?**
  - 1. The YHVH alluded to above has the letters for past, present, and future within its 4 letters**

Refrain – Part 1

And the Thanksgiving offering
And for the All-consumed offering
And for the Meal offering
And for the Sin offering
And for the Guilt offering
And for the Wholesomeness offering
And for the Completion offerings;
All of Your offerings

וָתֹודה וְלֹעֲלָה וְלִמְנָחָה וְלִחְטָאת
וְלְאַשָּׁם וְלְשִׁלְמִים וְלִמְילּוֹאָם
כָּל קָרְבָּן

זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ול贊ח השלמים

Refrain 1 - Analysis

1. The list of offerings (from Parashat Tzav 7:37) is meant to tie the Piyut to a return to Jerusalem accompanied by the rebuilding of the Bais HaMiqdash and its concomitant Avodah service
2. Why is this list presented before “zchor nil-ah” – don’t we want Shvat Tzion first and then followed by the korbanot?
3. In the absence of the Bais MaMiqdash, all we have is our prayers
4. Why is there a “sequence shift” between the pasuk “la-miluim ulzevach hashlamim” and the piyyut where “miluim” is last?
  1. Perhaps the author only mentions the korbanot as part of a figurative phrase
5. Midrash Tanchuma – 96:6:6 – when a person cannot bring a korban, he can get kappara by an oral statement
  1. Todah = Hodayat Piv as in Unshalma Parim Sfaseynu
  2. Hosea 14 – kechu imachem dvarim vshuvu el hashem
6. Menachos 110a – Occupying yourself with Torah is like bringing korbanot – almost a temurah for the sacrifices
7. What is left for us?
V’Todah – we express our prayer in words
  1. Viduy of mipney chataeinu
  2. Psukim of Korbanot
8. Why the Miluyim then? (They are no longer required)
  1. Since Miluyim are no longer required, the shlamim are mentioned first and then we hope for a restoration where the miluyim will be brought
  2. Or Miluim as Hashlama – we cannot bring korbanot at this time mipney hayad but we need to complete our service through tefilah and limmud torah
9. V’Todah (and the todah) is FOR all the other sacrifices (The rest have the “lamed” – only Todah will exist in the future).
10. What is the purpose of the summary statement of “all your Offerings”?
  1. Why just the phrase “kol korbanecha” with no verb like “na-aseh”

Miluyim as Shlaymut effected by speech

הנה אין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בהבאת הקרבנות מפני היד שנשתחלה במקדש, ואנו מוכראים להשלים ולמלא חובותינו על ידי עבודה התפילה וודוי ותורה - תחת הפרים. ובמדרש שה"ש (ד יב)

"ר' אביהו אמר עלה 'ונשלמה פרים שפטינו', מה נשלם תחת פרים ותחת שער המשתלה? - שפטינו."

ובנוסח אחר בפסקתא דרב כהנא (סוף שובה)
"ונשלמה פרים שפטינו" א"ר אביהו: מי משלם אותם הפרים שהיינו מקריבים לפניך? שפטינו בתפילה שאנו מתפללים לפניך."

Refrain 2

Remember Your weary Nation
Who has borne the burden of Exile
And return Her to Your (Holy) Land
(And then) forever will I sing praise to You
With the prayer of “Happy are those who dwell in Your House”

זכור נלאה אשר נשאה והשיבה לאדמתך
סלה אהלך ב”אשרי יושבי ביתך”

- אשר נשאה
  - Found in relation to sources about Galut
  - Tehillim 69 - גַּם גְּדוּלָה תְּנִינֵּפֶל קִים נִחְלַתְךָ יָנְלָאָה אַפְתָּה כּוֹנְקָתָה
- Or to the zechut of Am Yisrael
  - Rashi on Zot HaBracha – yisa midabrotecha (Moshe starts with this for our zchut)
    - We accepted the yoke of Torah
  - Shabbat 88b: At Matan Torah – we “died” after hearing each dibbur (we made the effort to listen)

Refrain 2 – The merit of the Jewish People

תואר "נלאה" – עייפה – מופיע רק פעם אחד בתנ"ך: "גשם נדבות... נחלתך ונלאה, אתה כוננתה" (תהלים ס"ח י). לפי הגם' שבת פח: והתרגום (תהלים שם) מדבר פסוק זה ממן תורה, והכוונה לעם ישראל שפרחה נשמתם בכל דבר ודבר, והקב"ה היה מחייה אותם בטל של תחיה. כשהפתח משה רבינו ע"ה את ברכתו בסוף ארבעים שנה, פתח עם ממן תורה בשבחו של מקום שיש בו הזכרת זכות לישראל (רש"י ריש זאת הברכה). ואמר "ישא מדברותיך" שפירש רש"י "נשאו עליהם עול תורהך".

סלה אהילר

Refrain 2 - Interesting elements

1. The power of memory
2. The prolonging of the exile
3. The dream of returning to the Holy Land
4. The lead into Ashrey – The piyyut's purpose is to launch us into Ashrei in a way that is different then on Shabbos (Yekum Purkan).

Yekum Purkan→Ashrei	Kah Kayli→Ashrei
Three paragraphs	Three paragraphs
Language: Aramaic (2) and Hebrew (1)	Language: Hebrew
1) Torah infrastructure in and out of Israel 2) The community 3) Everyone in the community	1) God as the Lord of All and Redeemer 2) God as the Judge 3) God as the Creator

Stanza 2

God is so fine (in size, i.e., invisible) such that He cannot be apprehended

And His comprehension is beyond our capacity to understand

The awesome Lord, who, with a single glance,

Can distinguish between good and evil

דָק אֵל דָק עַד אֵין נְבָדָק

וְלֹתְבּוֹנָתוֹ אֵין חֶקֶר

הַאֵל נֹרָא בָּאַחַת סְקִירָה

בֵּין טֹב לֶרֶע יְבָקֵר

Two Tanach sources

Yeshayahu 40:27 – eyn cheker litvunaso

We ask – why is the galus so long? We want to return to Jerusalem

Dak al Dak – Hashem is watching each infinitesimal moment; there is a hidden reason the Galut is so long

We can't understand G-d's ways

We survive the galus since **G-d is Norah** – our trajectory on the world stage for centuries

In one glance (see RH 18a) – vchol baey olam...

Beyn Tov – K'vakoras...until 'es gzar dinam'

Daniel 2:32-35

The oppressing nations will be reduced to dust and then blown away until they can't be seen since HaShem is Norah etc...

Stanza 2 - Interesting elements

1. The theme of determining between who is Good and who is Evil has connotations for Judgement Day, that time in the Messianic future when God will know who deserves reward and who does not
2. We recognize that God is completely unknowable and unconstrained by a physical presence. “Dak” is smaller than the smallest particle in the universe; we cannot directly see anything that small.
3. God’s ability to instantly “know-at-a-glance” is beyond our time-constrained awareness
4. Sekira was also the process of painting a stripe of the 10th animal when selecting the tithe; the reference to judgment on Rosh Hashanah when we pass “kivney maron”.

Stanza 3

אדון צבאות ברוב פלאות
חבר כל אהלו
בונתיות לב לבלב
הצור תמים פועלו

God who is the Master of all Hosts of heaven
Through many miracles joined together all of His “world”
Through 32 pathways (of Wisdom) he caused the Creation to blossom
The Rock, His actions are perfect!

- The piyyut concludes with praise of HaShem
- By G-d's linkage of the above and the below, it becomes possible for us to pray
- Terumah – v'chibarta et haOhel v'haya echad
- The Ohel as symbol of Hashem's enveloping presence
- Yerushalayim as a focal point of prayer in this world
- Taanit 5a: Yerushalayim above connects to Yerushalayim below
- Through the paths of the heart (the heart is internal) HaShem connected the spiritual and the physical in a way that is concealed from the physical world
- Livlev – reawakening and reliving similar to the seasonality of nature
- The Bais HaMiqdash is like the “lev haolam” – it breaths life into the world (See MaHaral)
- At the end of the day, HaShem is the Tzur, the Entity upon which we are supported
- “V'Chol maaminim she-hu tamim pa-alو”

Stanza 3 - Interesting elements

1. God created the universe using His Wisdom
2. All the parts of Nature seamlessly fit (miraculous to us)
3. God created the universe with “heart”: 32 is the gematria of “lev”
  1. Sefer Yetzira (1:41) states that YH YHVH created the universe with 32 ways of miraculous wisdom
  2. Raishis Chochma (Shaar HaAhava, Ch. 5) states: it is sufficient to be aware that the universe was created with these 32 wisdom-paths that account for everything in our universe – see Psalms 104:24 מהרבו מעשיך ו ה בכם עשית מלאה הארץ קנייך
  3. Raishis Chochma (Shaar HaYirah, Ch. 2): Elokim is mentioned 32 times in the narrative of Creation
4. What is the relationship between “lev”-heart and “livlev”-to blossom?
5. The phrase “HaTzur Tamim Pa-alo” is the same as in “Yom Zeh Mechubad”
  1. See Devarim 32:4 הוצר תמים פעליו כי כל-דרכיו משפט אל אמונה ו אין עול צדיק ו ישר הוא -
  2. See Tehillim 78:35 ו זכריו כי אליהם צורם ואל עליון נאלים -
6. Bracketing of the Piyut with v'Goal in the 1st line and HaTzur in the final line

The Piyut - Interesting elements (N. Polen)

- Aliyah l'regel and the Musaf offering on Chag
- Intimacy of being able to just use our lips to replace korbanot
- At the same time, we look forward to a restoration of the Avoda
- The tension between kol goy admatecha and v'hashivah l'admatecha
- The cosmic dimensionality of Olam (space), Shana (time), Nefesh (spirit)
- Baysecha
  - Space/physical – the Bait HaMiqdash
  - Spirit/Heart – Binetivos lev
  - Prayer/Time – etyatzva liqratecha
- In the future, only the Todah is left (it subsumes the other korbanot)
  - Tanchuma-Emor; Midrash Raba-Tzav (9:7)
    - רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם רבי מנחם דגלא, לעתיד לבוא כל המקרבות בטליין וקרבן תודה אינו בטל, כל התפלות בטליות, הודהה...אינה בטלה

From start to finish

- We open the piyyut with Kah and Keli
  - The two words that open and close Hallel
- We conclude the piyyut with Adon and Tzur
  - The piyyut is an intro to the Amidah of Musaf
    - Amidah starts with Adon
    - Amidah concludes with Tzuri